

Stopy trampingu v porevolučním českém filmu

Timon Duda

Bakalářská práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Audiovize

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Timon Duda
Osobní číslo: K21220
Studijní program: B0211P310005 Teorie a praxe audiovizuální tvorby
Specializace: Režie a scenáristika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: 1. Teoretická část: Stopy trampingu v porevolučním českém filmu
2. Praktická část: Režie audiovizuálního díla (vyrobeného v systému řízené výroby FMK) v minimální délce 12 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. viz Zásady pro vypracování

Zásady pro vypracování

1. Teoretická část: Rozsah práce: minimálně 15 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh. Formální podoba: Jednotná formální úprava teoretické části práce, její uložení a zpřístupnění se řídí aktuální verzí příslušné směrnice rektora. Student odevzdává 1 ks fyzické (tištěné) práce v pevné vazbě. Tištěná verze práce obsahuje originální "Zadání DP/BP" včetně příslušných podpisů a studentem podepsané Prohlášení o původnosti práce. Práce v elektronické podobě obsahuje nascanované "Zadání DP/BP" se všemi formálními náležitostmi a také nepodepsané Prohlášení studenta o původnosti práce. Plný text elektronické verze ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) student odevzdá nahráním do IS/STAG a do příslušné složky na NAS-AAV (viz níže). Pokyny k vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti do podoby akademického/odborného textu.

2. Praktická část: Příпустné varianty praktické části: 1) Režie audiovizuálního díla (vyrobeného v systému řízení výroby FMK) v minimální délce 12 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. 2) Režie souboru audiovizuálních děl oficiálně schváleného před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV. 3) Tři scénáře v rozsahu 10-15 stran, či dva scénáře v rozsahu 20-25 stran. Varianta musí být schválena před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba. Další požadované materiály praktické části: a) Upoutávka, teaser či trailer na předložené audiovizuální dílo (var. 1 a 2). b) Písemná explikace z pohledu dané specializace. Minimální rozsah 2 normostrany (var. 1, 2, 3). c) Anotace (var. 1, 2, 3). d) Technický scénář (var. 1). e) Štábová listina (var. 1, 2). V případě, že je dílo autorským počinem nebo není součástí praktické části SZS studenta Produkce, je nutné dodržet doložení požadovaných materiálu a-h dle zadání specializace Produkce. Tato data odevzdává za projekt vždy jeden člověk. Nezbytná je konzultace s vedením AAV. Všechny odevzdávané materiály musí splňovat vnitřní technické normy dle Výrobní knihy AAV pro odevzdávání prací a musí být řádně popsány (jméno, název, logo fakulty, formát, rozlišení). Součástí závěrečné práce je vytištěný a podepsaný formulář "Údaje o bakalářské práci studenta".

Uložení na NAS: Ve složce na NAS-AAV, označené "Bakalářská / Magisterská práce" uložte: 1. Teoretickou práci ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) dle specifikací výše. 2. Vytvořte podsložku Praktická práce, která bude obsahovat materiály částí a- h. Řádně nazvaný film/absolventské dílo odevzdávejte ve formátech splňujících vnitřní technické normy AAV pro odevzdávání prací. 3. Vytvořte podsložku s názvem Katalog, která bude obsahovat "Podklady pro katalog FMK UTB ve Zlíně": 10 kusů obrazové dokumentace praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní e-mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

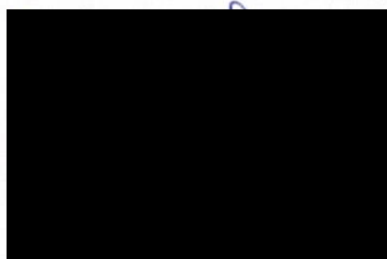
- 518, Vladimír. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha: Bigg Boss & Yinachi, 2013. ISBN 978-80-903973-8-5.
- NICHOLS, Bill. *Úvod do dokumentárního filmu*. Vydání druhé. Přeložil Kateřina KLEINOVÁ-ERBENOVÁ. Praha: Akademie múzických umění v Nakladatelství AMU, 2022. ISBN 978-80-7331-606-8.
- BORDWELL, David a THOMPSON, Kristin. *Umění filmu: úvod do studia formy a stylu*. Přeložil Petra DOMINKOVÁ, přeložil Jan HANZLÍK, přeložil Václav KOFROŇ. Praha: Nakladatelství Akademie múzických umění, 2022. ISBN 978-80-7331-629-7.
- FOUKAL, Jan (režisér). *Amerika*. Film, DVD. Česká republika: HBO Europe, Evolution Films, 2015.
- MAZANCOVÁ, Veronika. *Tramping jako unikátní fenomén českého cestovního ruchu (analýza trampingu v Geoparku Egeria)*. Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Fakulta informatiky a managementu, 2016.
- ŠRÁMKOVÁ, Renata. *Český tramping – specifický životní styl 20. století*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta, 2015.

Vedoucí teoretické části: **MgA. Irena Kocí, Ph.D.**
Ateliér Audiovize

Vedoucí praktické části: **MgA. Irena Kocí, Ph.D.**
Ateliér Audiovize

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **17. května 2024**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

MgA. Irena Kocí, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- ∞ bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- ∞ na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- ∞ podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- ∞ podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- ∞ pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- ∞ pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- ∞ jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne:

Jméno a příjmení studenta:
podpis studenta

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem se v porevolučním českém filmu pracuje s fenoménem trampingu. V teoretické části se práce zabývá trampíngem z hlediska subkultury, stanoví se základy trampíngu, historie a jeho esence. Následně se trampíng propojí s uměním a filmem, což je doplněno o teorii dokumentárních modů *Billa Nicholse*.

V praktické části se práce věnuje konkrétním filmům natočených po roce 1989, ve kterých se trampíng objevuje. Jedná se téměř ve všech případech o dokumenty, které se trampíngu věnují z hlediska subkultury. Jedna z výjimek je film *Amerika* od režiséra *Jana Foukala*, který téma reflektuje odlišně. Z toho důvodu se autor v praktické části věnuje také analýze tohoto filmu, který na pomezí dokumentárního a hraného formátu reflektuje trampíng unikátním způsobem.

Klíčová slova: Trampíng, film, porevoluční film, dokument, film Amerika

ABSTRACT

The goal of this bachelor thesis is to examine how the phenomenon of tramping is portrayed in post-revolution Czech cinema. The theoretical part of the thesis focuses on tramping as a subculture, establishing its foundations, history and essence. Tramping is then linked to art and film, supplemented by *Bill Nichol's* theory of documentary modes.

In the practical part, the thesis explores specific films made after the year 1989 that features tramping. In almost all cases, these are documentaries addressing tramping from subcultural perspective. One exemption is film *Amerika* directed by *Jan Foukal*, which approaches the theme differently. Therefore, the author also analyzes this film in the practical part, as it straddles the line between documentary and fiction format, offering an unique reflection on tramping.

Keywords: Tramping, film, post-revolution cinema, documentary, film Amerika

„Měli jsme bundy zelený, někomu občas lezly krkem, kdekdo si o nás myslel svý, jako by nebyl nikdy klukem...“

Úryvek z trampské písně Nehrálo se o ceny

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Obsah

<i>Úvod</i>	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Metody práce	13
2 Fenomén trampingu	14
2.1 Ideál zvaný Amerika	14
2.1.1 Symboly a znaky.....	15
2.2 Jak to bylo za totáče?	16
2.3 Revoluce jako bod zlomu	17
2.4 Trampové a umění	18
2.4.1 Hudba.....	18
2.4.2 Literatura.....	19
3 Tramping a film	20
3.1 Videá z potlachů	20
3.2 Filmy s trampy	20
3.3 Filmy o trampech	21
4 Dokument	22
4.1 Dokumentární mody	22
4.1.1 Observační	22
4.1.2 Výkladový	23
4.1.3 Poetický	23
4.1.4 Participační	23
4.1.5 Reflexivní	24
4.1.6 Performativní	24
4.2 Hraniční dokumentární žánry	24
4.2.1 Dokudrama	24
II. PRAKTICKÁ ČÁST	25
5 Tramping v porevolučním filmu	26
5.1 Videá z potlachů v digitální době	26
5.2 Trampská trilogie	26
5.3 Tenkrát v Rowers city	27
5.4 Trampský týdeník č. 13	27
5.5 Už tichnou bílé skály	27
5.6 Krvavý potlach na severu	27
5.7 Tramping in bohemia	27
5.8 Brněnský tramping	28
5.9 Zvláštní znamení touha	28
5.10 Letokruhy na kanadských sosnách a Čeští a slovenští trampové v austrálii	28
6 Amerika	29
6.1 Film, který slyší ticho a vidí tmu	29

6.2 Dokumentární modus.....	30
6.3 Jan Foukal a styl vyprávění.....	30
6.4 Ohlasy	31
<i>Závěr.....</i>	34
<i>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....</i>	35

ÚVOD

Tramping je bezesporu velmi specifický životní styl, který mě samotného do velké míry ovlivnil. V průběhu svého dospívání jsem zjistil, že zvyky a tradice, ke kterým jsem byl odjakživa veden, nejsou v mojí generaci pochopeny.

Téma *Stopy trampingu v porevolučním českém filmu* jsem si vybral hned z několika důvodů. Jedním z nich je, že z této subkultury pocházím. Přestože nedokáži z vlastní zkušenosti obsáhnout změnu mezi režimy a řadím se mezi takzvané *mladé trampy*, tak do určité míry mohu reflektovat vjem vlastní generace. Další z důvodů výběru tématu je ten, že tramping zasáhl do mnoha oblastí umění – vydávaly se tramské magazíny, klasické tramské písně se zpívají u táboráků do dnes, a to ani nepočítám nespočet povídek, historek, fotografií vzniklých na vandrech... přesto je na tento fenomén nahlíženo převážně z hlediska etnologického nebo sociologického. Domnívám se, že se tento způsob života otiskl také do hrané filmové tvorby jako určitý symbol, kterému je potřeba se ve větší míře věnovat i z jiného hlediska.

Cílem této práce není vytvořit seznam tramských filmů, nýbrž najít přežitky, stopy trampingu v porevolučním filmu. Vycházím z teze, že postupně v hraném filmu vymizeli trampové jako symbol určitého úniku do přírody či jako symbol protirevolučního hlasu. Ono vymizení trampů můžeme více méně spatřit v tramské subkultuře po revoluci, kdy trampové pomalu mizí. Najít v současném filmu trampa je velmi obtížné a lze je tak zahlédnout „pouze“ v dokumentech, které se trampingu věnují naučného hlediska.

Film *Amerika (2015, Jan Foukal)* je výjimka potvrzující pravidlo. Jedná se o žánr takzvaného *dokudramatu*, kde se kloubí prvky dokumentu a hraného formátu. Právě proto jsem si tento film vybral pro příkladovou studii, kdy ukáží, jakým způsobem tento film pracuje s hranou rovinnou, čím se odlišuje od „klasických“ dokumentů a jakým způsobem zobrazuje trampy.

V teoretické části využívám zdroje především ze sociologické literatury věnující se trampingu. Dále pracuji s teoretickou knihou *Úvod do dokumentárního filmu* do Billa Nicholse, neboť, jak postupně ukáží, trampové dokumentovali a natáčeli své potlachy a vandry, takže je potřeba je hodnotit také z hlediska dokumentárního. Literatura, která spojuje tramping a film prakticky žádná není. Jediný zdroj se kterým pracuji, tak je kapitola *Trampové na stříbrném plátně* z knihy *Tramping* od Michaela Antonyho – Tonyho, kde se na několika stránkách píše o spojení trampů a filmového umění.

V praktické části se věnuji filmům, které po revoluci nějakým způsobem reflektují tramping. Zde vycházím z již zmíněné kapitoly *Trampové na stříbrném plátně*. Jedná se o dokumenty, takže u nich pojmenuji dokumentární mody. Následně se budu věnovat filmu *Amerika*, u kterého také určím dokumentární modus a na základě rozboru tématu a způsobu vyprávění pojmenuji rozdílnost a unikátnost, jakým zobrazuje tramping.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 METODY PRÁCE

V této bakalářské práci s názvem *Stopy trampingu v porevolučním českém filmu* přistupuji k tématu s důrazem na historický a společenský kontext před a po roce 1989. Začnu zkoumáním dostupných literárních a historických zdrojů, které mi poskytnou informace o vývoji trampingu v české republice před a po revoluci.

Následně se zaměřím na trampingu jakožto subkulturu. V práci pojmenovávám základní pilíře tohoto neformálního hnutí a díky tomu se postupně dostanu ke vztahu trampingu a umění. Následně se v kapitole *Tramping a film* budu věnovat vztahu trampingu a filmu.

V praktické části se věnuji trampským filmům po roce 1989. Zaměřuji se blíže na analýzu jednoho z porevolučních dokumentů *Amerika* (Jan Foukal, 2015). Tento film jsem si vybral, protože se odlišuje svým přístupem k zobrazení „ideálu trampství“ v porovnání s ostatními dokumenty, které mají spíše etnografický charakter.

Při analýze filmu vycházím z teorie dokumentu položené v knize *Úvod do dokumentárního filmu* (Bill Nichols, 2010). Dále se filmu věnuji z hlediska stylu vyprávění a tím, jakým způsobem ovlivňuje trampingu formální a obsahovou část filmu. Tuto kapitolu doplňuji samotným vyjádřeními autora k zobrazovanému tématu.

Kromě analýzy filmu se zaměřuji také na kritické ohlasy z hlediska kritiků a samotných trampů.

2 FENOMÉN TRAMPINGU

“Touha po svobodě, po kamarádství, dobrodružství a pro někoho možná také trochu opojný pocit společného protirežimního tichého vzdoru...” (Vladimír 518, 2013)

Vagabund, hobo, tulák... tyto slova mohou působit jako synonyma pro výraz tramp – zejména v USA. V našem prostředí se nicméně jedná o mnohem širší pojem. “Výraz “tramp” pochází z angličtiny, ve které je hanlivým označením pro “tuláka, pobudu”. Ovšem v češtině získal paradoxně úplně jiný obsah. Pejorativnost byla potlačena na úkor dobrodružného a romantického aspektu tuláctví” (Kašák, 2009, str. 11).

V českém kontextu se tramping vyvinul do specifického životního stylu, který zdůrazňuje lásku k přírodě, neformálnost, jednoduchost života a často i určitou míru odstupu od konvenční společnosti.

„Přesto nikdy trampské hnutí nikdy nebylo subkulturou vyloženě protestní. Od počátku mělo únikový charakter, vytvářelo si vlastní svět, který ale obsahoval výrazný rozměr hry a neprojevoval se formováním plnohodnotných programově alternativních komunit jako například v případě hippies nebo squattingu“ (Pohunek, 2011, str. 102).

Přestože tramping představuje naprosto unikátní jev specifický pro Českou republiku, tak je to ve společenských a historických vědách paradoxně relativně neprozkoumaný fenomén. Bývá studován převážně jako oblast etnologie, kdy je na trampství nahlíženo jako na subkulturu. V této kapitole budu z těchto poznatků vycházet a vymezím hodnotové základy a charakteristické, typické prvky a symboly.

2.1 Ideál zvaný Amerika

„Tak na cos přišel ty? Co je tvoje bohatství?... Mé bohatství? Svoboda je to bohatství, a nespoutanost“ (Foukal, 2015a)

Amerika je pro trampy jako svatý grál. Jedná se o určitý předobraz, ke kterému se snaží přiblížit. Jedním z hlavních hodnot je pro trampa svoboda, kterou lidé za komunistického režimu hledali právě na západě. Zdá se to lehce nadsazené, ne každý tramp musí přeci adorovat Ameriku. Počátky tohoto hnutí jsou nicméně spjaté s životem „za oceánem“. Trampové se inspirovali v amerických literárních autorech či fenoménu Divokého západu, což se projevuje mimo jiné na trampském slangu – například osadní Šerif.

Tramping pro mě osobně znamená jakousi formu *životní hry*. Je to životní styl, který ctí obyčejné přátelství mezi lidmi, nese v sobě základní úctu k druhému člověku, přírodě nebo osobní svobodě. *Životní hrou* to nazývám proto, jakým způsobem tramping funguje. Vytváří se určitý svět, ve kterém fungují určitá nepsaná pravidla a být trampem znamená je dodržovat. Zároveň trampové organizují akce, které mají určitý *hravý nádech* – jako například akce *Western v Bakersfieldu*, kdy lidé na víkend předstírají, že jsou občany městečka Bakersfield během zlaté horečky na Divokém západě v Americe. Rýžují zlato, pracují a vydělávají fiktivní dolary a využívají místní možnosti jako holičství nebo pekařství. Trampské hnutí nebylo nikdy organizované. Neexistuje žádný formální prvek, který určuje, kdo je nebo není trampem. Nicméně každé skupiny (osady) mají svoje zvyky, které dodržují a ctí. Vzpomínám si například na historku od mého otce – šerifa (zakladatele) vlastní osady Žlutý kvítek, který vyloučil vlastního bratra za to, že odmítl udělat zápis do osadního cancáku (viz 2.1.1 *Symboly a znaky*).

2.1.1 Symboly a znaky

Jako každá subkultura má tramping své specifické symboly, znaky či hantýrku. Jedná se o typické předměty, znaky, zvyky, které jsou spojené s každým trampem.

Osada

Osada je označení pro konkrétní místo, na kterém se trampové scházeli a kde probíhaly jejich potlachy. Na začátku 50. let se pojem osada redefinoval a znamenal spíše než místo určitou skupinu, kteří spolu vyráží na trapy (viz 1.2. *Jak to bylo za totáče*).

Vlajka

Každá z osad má svoji vlastní vlajku, nejčastěji trojúhelníkového charakteru. Na té je napsaný název osady a její znak.

Mimo to je Vlajka název písně, která se stala trampskou „hymnou“. Zaznívá vždy při důležitých momentech jako je například zahájení potlachu nebo zapalování slavnostního ohně.

Potlach

Jedná se o shromáždění či setkání, často vícedenní. Potlachy zpravidla organizuje jedna osada, která pozve členy z dalších osad. Večer se zapaluje slavnostní oheň, který započne zahráním trampské písně Vlajky, dále se organizující osada postará o program večera – jak

hudební, tak doprovodný. Hrají se zde hry, lidé „tlachají“ a po pár dnech se rozloučí a každý odejde domů.

Domovenka

Domovenka je nášivka na levém rukávu. Jedná se o znamení, že daný tramp patří ke konkrétní trampské osadě (T. O.). Pokud je tramp samotář (to znamená, že není součástí žádné osady), tak může mít domovenku trampa – samotáře (T. S.)

Neznamená ovšem, že kdo domovenku nemá, tak není tramp. Určitá generace trampů domovenky vůbec nenosila.

Cancák

Cancák je určitá forma deníku, sešitu, často obalená v kůži. Trampové si zde zaznamenávají zážitky ze svých cest, svoje poznatky a vědomosti. Často je jedná o tlusté štosy papírů spojené k sobě, na kterých jsou nalepené fotografie, malůvky, podpisy ostatních trampů, důležité totemy (například březová kůra). Do cancáků se taky zapisují nově nabyté vědomosti, jako například stopy zvěře nebo listy stromů.

Slang

Trampové měli svůj specifický slang. Za komunismu označovala část lidí trampy za „kotlíkáře“, trampové je naopak označovali za „paďoury“ nebo „mastňáky“. Další ze slangových výrazů je například *usárna*, batoh převzatý od amerických vojáků, kterému se také říká úeska nebo U.S. torna.

Camrátko

Camrátko je kousek dřeva, které typicky bývá pomalované s názvem trampské osady. Místo malůvek na něm mohou být nožem vyryté ornamenty nebo vypálené znaky. Camrátko slouží jako určité ocenění za různé zásluhy vykonané pro danou osadu nebo jako poděkování za účast na trampském potlachu.

2.2 Jak to bylo za totáče?

Michael Antony – Tony ve své knize *Tramping* (Antony, 2022) pokládá začátek trampingu ještě před 1. světovou válkou okolo roku 1913. Přestože je zajímavé sledovat počátky tohoto hnutí a jak se vyvíjelo za První republiky, tak se pro potřeby této práce budu věnovat pouze situaci po 2. světové válce... tedy za komunistického režimu.

V roce 1948 probíhá v Československu takzvaný únorový puč, později vnímaný jako přechod od vnějškové demokracie k totalitě.

„Do trampů se zatím nikdo nepletl, snad ani po převratu v roce 1948. O rok, dva později však začalo nebývale přituhovat. Trampové se totiž do schématu budovatelského mládí a nakonec i stáří nehodili. Rozpusťte! Zrušit! (...) Jejich americké vzory jsou neslučitelné s budováním lepších zítřků. (...) Kdo měl domovenku, širák nebo úesku, byl zatčen, eskortován, předveden a vyslechnut“ (Antony, 2022, str. 57).

Zlatou éru zažili trampové okolo roku 1960, kdy dochází k takzvanému společenskému rozvolnění. Jedná se už o další poválečnou generaci, která nechtěla být pod záštitou nějaké socialistické mládežnické organizace. V této době je Skaut¹ zakázaný a nahradil ho Pionýr – spolek dětí a mládeže za režimu vedený komunistickou stranou. Proto spouště mladým lidem byl tramping a jeho toulky do přírody vhodnou alternativou.

V této době přichází mladá generace s novými trendy, jako je například hudební inspirace v americké „country music“ či bluegrassu. Zároveň dochází i k restrukturalizace trampského hnutí.

„Oproti období první republiky, kdy mezi trampy převažovala dělnická mládež, se v tomto období pravděpodobně změnila i sociální struktura trampského hnutí, byly v něm nyní rovnoměrněji zastoupeny různé sociální skupiny. Objevily se také nové pokusy o organizaci trampingu, které vycházely jak od některých skupin trampů, tak i od státu, který se nadále snažil dostat hnutí po svou kontrolu.“ (Šrámková, 2015, str. 25)

Tramping nicméně nikdy nebyl oficiálně organizován, což vychází ze samotných hodnotách tohoto hnutí, které slouží jako únik od soudobého světa či státní, politické situace.

2.3 Revoluce jako bod zlomu

Rok 1989 lze brát jako jeden z milníků... nejen pro trampské hnutí. Nastala doba změny režimu, která odstartovala zásadní společenskou a politickou změnu. Pár let na to nastal rozpad Československa a vznikla Česká a Slovenská Federativní republika.

„Po roce 1989 počet trampů výrazně poklesl. Tento jev není dosud dostatečně zmapován, jako hlavní příčina bývá ale uváděn zánik potřeby „vnitřního exilu“, která se přirozeně spojovala s únikovým aspektem trampingu, dále pak také nárůst možností seberealizace, které trampingu konkurují, a obecně proměna zájmů mladé generace.“ (Pohunek, 2011, str. 101)

¹ Skaut je celosvětová organizace sdružující mladé lidi a dospívající. Hodnotově vychází ze stejných základů jako tramping, ke kterému má ideově blízko.

Revoluce s sebou přinesla možnost volně publikovat tramské časopisy. Jedna z prvních vln časopisů vycházela s velkými ambicemi. Z ekonomických důvodů (a tedy nezájem širší společnosti) musely po relativně krátké době skončit.

„Změna režimu po roce 1989 sice měla pozitivní vliv na většinu oblastí našeho života, v případě trampingu to však tak úplně neplatí. Ne, že by se trampovat přestalo, dodnes existuje spousta lidí, kteří jezdí pravidelně ven. Se společným nepřítelem však zmizela ona semknutost a jednota hnutí. Tramping také zvolna přestává být zajímavý pro mladé z vyšších a středních společenských vrstev, takže je možné, že se stane časem opět doménou dělnické mládeže. V útlumu je i tramská kultura... Tyto trendy však rozhodně neznamenají konec trampingu. Ten přežil i mnohem horší období. Třeba už brzy přijde doba, kdy bude nastupující mladá generace znechucena tím, jak jejich rodiče zasvětili své životy budování kapitalismu a vyrazí do lesů dát nový význam slovům „kamarádství, čest a láska k přírodě“ (Kučerová, 2001, str. 5).

2.4 Trampové a umění

K trampingu neodmyslitelně patří hraní na kytaru u táboráků. Je to snad jedna z prvních věcí, které se vybaví téměř každému, kdo jezdil na tábory. Za celé období trampingu vzniklo nepřeberné množství písní, které se hrají do dnes. Krom toho se celé hnutí silně inspirovalo dobrodružnou, především americkou literaturou, které jej ovlivnilo. Z toho důvodu lze bez problému tvrdit, že je tramping a umění určitým způsobem propojený.

2.4.1 Hudba

Hudba je součástí tramského hnutí od počátku a zároveň také jedna z nejvýraznějších znaků trampa. Každá správná skupina trampů měla u sebe alespoň jednu kytaru a nebylo zvykem, aby s sebou netáhli i jiné nástroje jako banjo, harmoniku nebo basu.

Klasické tramské písničky se zpívají dodnes, prakticky u každého tábora se zpívají písně jako *Vlajka* nebo *Bedna od whiskey*. Texty písní často odrážely touhu jednotlivce vyrazit a hledat svobodu, případně se texty zabývaly životem na Divokém západě.

Tramská hudba byla v 60. a 70. letech natolik populární, že byl založen celostátní festival tramské a country hudby... festival Porta. Tramská hudba se pohybuje na pomezí právě country, bluegrassu a folku.

2.4.2 Literatura

Dalo by se říct, že celé tramské hnutí vyrostlo na kořenech několika spisovatelů.

„Pro vývoj tramského hnutí jsou stěžejní dvě díla. Autobiografický román Cesta amerického spisovatele a dobrodruha Jacka Londona, který v našich zemích poprvé vyšel v roce 1922 (...) Druhým dílem, které velmi ovlivnilo podobu vývoje trampingu, byl klasický americký western Červené eso“ (Šrámková, 2015, str. 17)

Nejen tyto knihy silně ovlivnily každého trampa... ale zároveň v nich probudily inspiraci a touhu psát a vyprávět. S trampstvím je vzpjata vyprávění historek, které trampové zažili. To mimo jiné dokládá například cancák, který slouží právě pro zarchivování svých zážitků. Mnozí trampové tak začali psát povídky inspirované americkým Divokým západem, jiní se zase uchýlili k básním.

Za krátkou zmínku stojí například báseň Honzy Vyčítala z roku 1967 *Song o rakoluský knajpě nad řekou* nebo báseň *Ontario* od Jožky Jégra, která vyhrála Zlatého Trapsavce v roce 1971.

Potřeba nějakým způsobem věnovat se literární tvorbě nakonec vyústila v založení literární soutěže Trapsavec pro tramy, vodáky, cestovatele či woodcraftery. Jedná se o spojení dvou slov... TRAmpský PSAVEC.

3 TRAMPING A FILM

V posledním bodě minulé kapitoly jsem ukázal, jakým způsobem ovlivňovalo tramské hnutí ostatní směry umění. Nyní se zaměřím na film.

Rozhodl jsem se rozdělit tuto kapitolu do tří bodů. Videá z potlachů, filmy s trampy a filmy o trampech.

3.1 Videá z potlachů

Unikát, který rozhodně stojí za zmínění, jsou videá a krátkometrážní filmy z různých potlachů, vandrů, osadních ohňů. Nejvíce jich vzniklo od poloviny šedesátých let až do konce let osmdesátých (Antony, 2022, str. 187). Většina z nich se ovšem do dnešní doby nedochovala.

Jedná se o různé nahrávky, které natáčeli a stříhali trampové – nadšenci. Často zde jsou zaznamenány tramské hry, soutěže nebo samotné zapalování slavnostního ohně.

Videá mají amatérský charakter a slouží převážně jako soukromý archiv autora. Jako určitá vzpomínka, ke které se může vracet.

3.2 Filmy s trampy

Trampové se stali určitým symbolem svobody či úniku od komunistického režimu. Není proto neobvyklé, že se trampové dostali do vedlejších rolí (popřípadě nějakých minoritních rolí) různých filmů. Zjednodušeně a s nadsázkou by se dalo říct, že autoři využívali trampy jako určitou „kulisu“ pro jejich příběhy.

V knize *Tramping* jich autor vyjmenovává hned několik jsou jimi například *Fešák Hubert*, *Bakaláři*, *Četnické humoresky – klondajk*, *Výlet na Karlštejn* nebo *Poručík Petr* (Antony, 2022, str. 187). Dále se trampové objevili například v *Slavnostech sněženek*, seriálu *Dobrodružství šesti trampů* nebo filmu *Trhák*, kde absolutně bez jakékoliv spojitosti s dějem sedí na zahrádce hospůdky a popíjejí pivo.

Jeden z příkladů, o kterém se dá prohlásit, že je z kategorie „trampové pro trampy“ je filmový počín Kapitána Kida v roce 1973, kdy se spolu s Harrym Mitrovským natočili krátký film *Konrád z Vechty*.

3.3 Filmy o trampech

V období za komunistického režimu lze poměrně obtížně hledat filmy, které by se trampingu věnovaly z hlediska dokumentu. V tom smyslu, že by reflektovaly trampství jako určitý společenský fenomén.

Po revoluci se ovšem situace mění a tramping se začíná zobrazovat skrze dokumenty, které sledují etnografický charakter trampingu – tedy ho pojmají jako subkulturu a dokumenty mají z pravidla za cíl přiblížit znaky a vývoj tohoto hnutí. Konkrétním filmům, dokumentům, které se věnují trampství právě z tohoto pohledu se budu věnovat v praktické části.

4 DOKUMENT

Jak jsem již nastínil, tak si trampská kultura našla místo i v umění, především tedy v hudbě. Nicméně trampské historiky, cancáky, kroniky či videa z potlachů a vandrů s sebou nesou jistý dokumentární charakter, na který se lze zaměřit.

V této kapitole se budu věnovat dokumentu z hlediska modů, které rozdělil Bill Nichols ve své knize *Úvod do dokumentárního filmu*. Nejprve si je ovšem potřeba dokument nějakým způsobem definovat.

Definice dokumentu je poměrně obtížná věc. Nejen, že hranice mezi fikcí a dokumentem není pevně daná a jedná se pouze o nějaký společenský konsensus, zároveň se tato hranice mění v průběhu času. Co bylo před několika lety chápáno jako hraná věc, tak nyní může být viděno jako dokument a naopak. Přesto se Bill Nichols (2010, str. 52) snaží najít základní body, kterými se dá dokument odlišit od fikční tvorby. Jedná se o tři body:

1. *Dokumentární filmy se zabývají skutečností.*
2. *Dokumentární filmy se zabývají skutečnými lidmi.*
3. *Dokumentární filmy vyprávějí příběhy o tom, co se skutečně stalo.*

4.1 Dokumentární mody

Bill Nichols (2010, str. 50) rozděluje šest hlavních modů dokumentu. Mody lze chápat jako určitý akcent na konkrétní stylistické prostředky, které se odlišují například ve střihu, míře zapojení autora, vztah ke snímaným postavám, ale také se liší v etických otázkách.

Jedná se o mody observační, výkladový, poetický, participační, reflexivní a performativní. Je nutné dodat, že se nejedná fixní kategorie, „šuplíky“, do kterých lze každý film jednoduše zaškatulkovat. Jak sám autor píše ve své knize, tak je obvyklé, že se mody navzájem kombinují.

4.1.1 Observační

Observační modus, jak ze svého názvu naznačuje, zvolenou situaci *observuje*. Je pro něj charakteristické, že se zvolená situace snaží být pozorovaná spontánně, bez zásahů autora

a štábu. Sociální herec² je v tomto modu v přirozeném prostředí a autoři se snaží zachytit situaci co nejautentičtěji.

U toho to modu se dá mluvit o takzvané *nevtíravé kameře* (Bill Nichols, 2010), kdy se autoři snaží potlačit stylizované snímání obrazu – jako například extrémně dlouhé nebo širokoúhlé objektivy, které deformují obraz, výrazné pohyby kamery nebo světelná stylizace. Zároveň by kamera měla být „neviditelná“ i pro sociální herce, kteří by ji neměli do velké míry vnímat. Nemyslím tím ovšem pracovat pouze se skrytou kamerou, kdy je sledovanému subjektu zatajeno, že je natáčený. Filmaři by se měli snažit vytvořit při natáčení takové prostředí, díky kterému dokáže sociální herec nevnímat existenci kamery.

4.1.2 Výkladový

„*Výkladový modus klade důraz na slovní komentář a argumentativní logiku*“ (Nichols, 2010, str. 50). V tomto modu je typické, že se vyskytuje objektivní vypravěč, který dává pro diváka informace do určité struktury. Klasickým postupem jsou takzvané *mluvící hlavy*, kdy před kamerou sedí a vypráví různí pamětníci, experti, vědci... zkrátka někdo, kdo má k dané problematice co říci.

Základem pro tento modus je předání informací. Často dochází k duplicitě viděného a slyšeného, využívají se archivní materiály jako ilustrace.

4.1.3 Poetický

Poetický modus vytváří asociace a vzory spojené s rytmem, atmosférou a emocí. Sociální herci jsou proto více upozaďováni na úkor formy a jen málokdy jsou plnohodnotnými postavami s propracovanou psychologií a se specifickým pohledem na svět (Nichols, 2010, str. 50). V poetickém modu jde především o zachycení určité nálady, emoce.

4.1.4 Participační

Participační modus stojí na interakci subjektu a filmaře. Oproti observačního modu se nejen sleduje, ale také reaguje. Nejčastěji tedy formou otázek, které jim klade. U participačního modu platí, že se autor zabývá problémy svých respondentů a tím se vlastně stává dalším sociálním hercem, který na ony události reaguje.

² Pod pojmem sociální herec se rozumí takový subjekt před kamerou, který „hraje sám sebe“. Nesnaží se ztvárnit roli někoho jiného, ale mluví a jedná sám za sebe.

4.1.5 Reflexivní

Reflexivní modus vychází ze slova reflexe. Zabývá se tedy nejen tím, co se ztvárňuje, ale také otázkou jak. Dochází zde k upozorňování na formální aspekty dokumentárního filmu. Tento mod vede diváka k pochybnostem ohledně „přirozenosti“ jednotlivých témat. Dochází ke zviditelnění procesu reprezentace a „umělosti“ natáčení.

4.1.6 Performativní

V tomto modu se zdůrazňují subjektivní aspekty filmaře, také je vyzdvihována exprese, stylizace, niternost. Divákovi je skrze performativní modus nabídnuta zkušenost prožitku a procítění daného tématu.

4.2 Hraniční dokumentární žánry

Mezi hraniční dokumentární žánry lze zařadit takové filmy, které „balancují“ na pomyslné hranici mezi dokumentem a fikcí. Jednalo by se například o *mockumenty* (fikční dokumenty), *dokudramata*, částečně také *neorealismus* nebo *rekonstrukce* skutečných událostí (Nichols, 2010).

4.2.1 Dokudrama

Dokudrama, jak je zřejmé z názvu, je dokumentární žánr, který vznikl spojením dokumentu a dramatu. Dal by se charakterizovat jako žánr s hranou formou a dokumentárním obsahem. Zobrazované situace jsou věrné historické předloze a mají výpovědní charakter, forma dokudramatu ovšem odpovídá fikční tvorbě – postavy jsou dramatizované a řeší určitý konflikt. Dále se to projevuje například na způsobu rozzáběrování nebo prací se světlem, střihem.

Jedním z příkladů dokudramatu je právě film *Amerika*, kterému se blíže budu věnovat v praktické části této práce. Další z příkladů tohoto žánru by se dal označit cyklus *České století* (Robert Sedláček, 2013-2014), kdy jsou klíčové události českých dějin zobrazované z pohledu jejich hlavních aktérů.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 TRAMPING V POREVOLUČNÍM FILMU

V následujících podbodech této kapitoly se budu věnovat analýze porevolučních filmů, ve kterých se vyskytují trampové. Jedná se o konkrétní filmy (dokumenty), které vznikly po revoluci a trampství, tramping se zde objevuje.

Oproti filmům před revolucí jsem došel k poznání, že porevoluční filmy jsou téměř bez výjimky dokumenty, které operují v observačním nebo výkladovém modu. Dochází tedy k tomu, že se z trampství ve filmovém průmyslu stává určitá subkultura, která je zkoumána skrze etnografický charakter.

5.1 Videá z potlachů v digitální době

V současné digitální době, kdy je naprosto standardní mít telefon, internetové připojení a internet se možnosti amatérského natáčení neskutečně rozšířily. Internet je plný krátkých filmů z různých vandrů, potlachů nebo jen přátelských posezení s partou kamarádů trampů.

„Doba trvanlivosti“ je na internetu velmi krátká. Tyhle videa vznikají a zanikají extrémně rychle, takže je obtížné je nějakým způsobem analyzovat a hledat v nich konkrétní vzorce. Všechny nicméně mají obdobný *deníkový* aspekt, který by z těchto videí mohl dělat určitou *observační* výpověď.

Krom pouhého záměru zaznamenávat potluchy se s rozvojem digitálních technologií vytvořila možnost natáčet relativně levně. To se odrazilo například i na amatérských počinech samotných trampů z kategorie „trampové pro trampy“, kdy se tvůrci snažili vyprávět fikční příběhy. Tyto záznamy jsou poměrně těžko dohledatelné, protože často nemají žádnou distribuci a slouží pouze jako „happening“ dané osady. Jedním z příkladů mohu uvést film osady T.O. Žlutý kvítek, který pod režii Miroslava – Zajace – Dudy natočili celovečerní hraný film *Zlato v hrsti*.

5.2 Trampská trilogie

Jedná se o třídílný dokument z roku 1990, který režíroval Vladimír Horák a natočila ho Československá televize Praha. Sledujeme rozhovory s dnes již zesnulými trampy jako například Pepa Braun-Buřt, Marie Mottlová nebo Tony Hořínek (Antony, 2022, str. 184). Díky svojí výpovědní hodnotě a duchu, kterém je natočen se jedná o dokument z výkladového modu.

5.3 Tenkrát v Rowers city

Půlhodinový hudební pořad Tenkrát v Rowers city. Dokument zachycuje hraní trampských písní na potlachu v brněnské Rowers city. Pořad je natočený brněnským studiem České televize. Tento pořad balancuje na hranici „hudebního klipu“ a pouhého sledování situace. Zařadil bych ho přesně kvůli těmto aspektům pod mod observační.

5.4 Trampský týdeník č. 13

Jedná se o vzácný počín, který se vymyká ostatním porevolučním filmům s trampy. Je to film, který by se dal charakterizovat jako „trampové pro trampy“. Projekt je pojat jako dokument s nadsázkou, kdy sledujeme ústřední postavy – trampy – a jejich problémy (Antony, 2022, str. 185). Jejich putování je doprovázeno mluveným slovem a všudypřítomnou hudbou skupiny Magison. Přestože je film pojat jako dokument, tak dominanty dokumentu zde nejsou příliš čitelné – jedná se spíše o dlouhý ilustrovaný vypravěčský monolog a příběhy jsou spíše smyšlené, než že by odpovídali skutečné události.

5.5 Už tichnou bílé skály

Ostravské studio České televize natočilo v roce 2008 díl s názvem *Už tichnou bílé skály*. Jedná se o díl z cyklu *Ta naše povaha česká*, který se věnuje mýtům a realitě spojené s naší kulturou Českou republikou. Díl má informativní charakter a je vytvořený v modu výkladovém.

5.6 Krvavý potlach na severu

Jedná se o hodinový dokument natočený Českou televizí v roce 2011. Film se věnuje takzvanému Krvavému potlachu u Jetřichovic, který byl v 60. letech rozehán VB a vojáky ČSLA. (Antony, 2022, str. 1866). Nepodařilo se mi dohledat žádný distribuční kanál, proto nemohu přesně určit dokumentární mod, ve kterém se nachází. Přesto na základě zvoleného tématu předpokládám, že se jedná o mod výkladový.

5.7 Tramping in bohemia

Půlhodinový dokument z roku 2014, který byl natočený v Čechách a na Moravě. Natáčení bylo dlouhé tři roky a ústředním prvkem jsou pamětníci – trampové za komunismu. Jedná se o rozhovory s trampy, tudíž jde o mod výkladový.

5.8 Brněnský tramping

Dokument České televize z roku 2015 natočený pro pořad Folklorika. Zde se autorka věnuje brněnské osadě T.O. Trolobiti. Dále se ve filmu objeví trampové z osad Monsum a Virginia. *Brněnský tramping* bych zařadil pod mod výkladový.

5.9 Zvláštní znamení touha

Zatím doposud největší dokumentární počín v oblasti trampingu. V roce 2015 natočila Česká televize třináct dílů po půl hodinách, které se věnují tramské historii a konkrétním osadám. Pořad je primárně zaměřen na tramping za První republiky a komunismu, což mu bývá některými trampy vyčítáno (Antony, 2022, str. 187). Jedná se o dokument v modu výkladovém.

5.10 Letokruhy na kanadských sosnách a Čeští a slovenští trampové v Austrálii

Dva volně navazující dokumenty na pořad *Zvláštní znamení touha*. Skrze výkladový modus se dokument zabývá trampy, kteří emigrovali do Kanady a Austrálie.

6 AMERIKA

Film *Amerika* je počín režiséra Jana Foukala, který měl premiéru na festivalu v Karlových Varech v roce 2015.

Film zkoumá fenomén trampingu trochu z jiného pohledu než filmy nabízené o kapitulu výše. Sledujeme dva lidi, kteří se právě seznámili ve vlaku. Jsou jimi Honza (Jan Foukal) a Bára (Barbara Adler). Bára je Čechokanadka, která přijela zpět do vlasti svých rodičů. Společně putují krajinou, potkávají zajímavé lidi, tráví čas v trampských osadách a celkově „dumají“ nad významem trampingu.

Společně procházejí významnými místy, které se asociují, když se řekne trampství. Je tomu například Ztracenka, kaňon Sázavy, ocitnou se v Brdech či na osadním potlachu. Zároveň potkávají několik zajímavých osob, skrze které „poznávají“, co trampství vůbec znamená. Navštíví třeba trampa Daniela Bernarda, který jim pouští amatérské filmy z potlachu natočené za jeho mládí nebo brdského bezdomovec Draka, který básní o tom, že je také tramp.

6.1 Film, který slyší ticho a vidí tmou

Michael Antony – Tony o filmu řekl (2022, str. 186), že je to film natáčený v „trampských kulisách“ více než dokument o trampingu – s čímž do velké míry mohu souhlasit. Ve filmu se setkáme snad se všemi možnými znaky trampství. Přiblíží se nám smysl potlachů, vysvětlí pojmy jako domovenka, zazní legendární vlajka a od starých trampů zazní nejrůznější přezdívky jednotlivých členů osady.

O čem tedy film *Amerika* je, když se nejedná o dokument o trampingu? Svoji formou má film blíže k dokumentu, přesto divák po shlédnutí nemá pocit, že se o trampingu dozvěděl tolik.

Jak je přímo ve filmu řečeno, tak se film snaží *slyšet ticho a vidět tmou*... jinými slovy by se dalo říct, že se snaží „číst mezi řádky“. Dokument *Amerika* nevnímám jako informativní výpověď o trampingu, nicméně jako určitou báseň, která se snaží přiblížit esenci trampingu nejen z obsahové, ale také formální části. Dvojice protagonistů hledá odpověď na otázku, co je to svoboda a snaží se ji najít v pozůstatcích trampského hnutí.

6.2 Dokumentární modus

Film *Amerika* vnímám v kontextu porevolučních trampských filmů mimo jiné důležitý také kvůli jeho dokumentárního modu. Nejedná se totiž o mod výkladový nebo observační. Osobně bych ho zařadil k modu *participačnímu*, někdy se pohybuje až na hraně *performativního*.

Koncept filmu stojí na tom, že postava Honzy a Báry spolu putují po republice a společně naráží na zbytky trampství v lidech. Na základě otázek na sociální herce se spolu s divákem dozvídají o zážitcích jednotlivých trampů. Situace působí přirozeně, přestože jsou do velké míry inscenované... nicméně se nabízí otázka, které dokumenty nejsou inscenované a jestli je to opravdu problém. Tato vrstva vyprávění má blíže k modu *participačnímu*.

Situace, kdy naši protagonisté zabloudí například na potlach nebo k trampům do hospody jsou „narušené“ chvílemi, kdy jsou Bára a Honza o samotě. Spolu tak nechají doznít zážitky, které zažily. V tuto chvíli má vyprávění spíše *performativní* charakter. Jasně zde proniká stanovisko autora, které se skrze dialog Báry a Honzy dostává k divákovi.

6.3 Jan Foukal a styl vyprávění

Jan Foukal vystudoval katedru dokumentaristiky na FAMU, kterou absolvoval v roce 2009. Je jedním z autorů filmu *Amerika*, na kterém spolupracoval jako režisér, scenárista a herec. Spolu s tím ve filmu zazní jeho autorské písně.

„Snažil jsem se ve filmu z Ameriky udělat "state of mind" (stav mysli, pozn. red.). První Evropané, kteří do Ameriky jeli, přeci jeli za stavem mysli. Nemnozí z nich si dokonce mysleli, že jedou do země zaslíbené. To jsem se vlastně snažil vyjádřit, ukázat, že trampování je hledání takového stavu mysli.“ (Jansová, 2015).

Neméně zajímavá je práce se střihem, o kterém bych řekl, že „plyne jako voda“. Postupně proplováme z jedné situace na druhou a tento proud je pouze chvilkami přerušován a uklidňován. Spolu s tím souvisí i specifická práce s filmovým prostorem, kdy se buduje prostor nikoliv na základě skutečného světa, ale spíše skrze asociace střihu. Z jedné strany republiky se protagonisté přesunou na druhou pouhým střihem. Jedním z příkladů je například obraz, kdy protagonisté vytváří vor z PET lahví a vyplouvají po řece dál. Dalším střihem se objeví na jiné řece. Popisuje to jeden komentář z *ČSFD* od uživatele Enšpigl: *“Ameriku zničil především brutální střih. Jako přece nemůžeš nastoupit na vor někde na*

Sázavě (tipuju) a skončit jízdu pod Slapskou přehradou. Jít Svatjanský proudy a spát xy km od svatojánských proudů. “. (ČSFD, b.d)

Tohle volné plynutí jde podle mě ruku v ruce se samotným trampingu, který se do velké míry inspiroval v amerických autorech jako Jack Kerouac. I samotní trampové prochází z místa na místo a neví, kam je nohy zavedou. Jsou obdobně „na cestě“, jako postavy Jacka Kerouaca. Z tohoto důvodu chápu práci se stříhem jako určité respektování ducha trampingu.

Tuto moji interpretaci potvrzuje i samotné vyjádření Jana Foukala v jednom rozhovoru: *„Já jsem se rozhodl, že ten trampingu pojmu v nějakým současným filmovým jazyce, že nechci dokumentovat nějakou konzervu, nějakou paměť, toho, co ten fenomén představoval vzhledem k minulosti a nebo jak si ho zapamatovat vzhledem k minulosti. Nechtěl jsem dělat žádný muzeum trampingu, chtěl jsem to ukázat jako žitou věc, a proto jsem vlastně ty obsahový záležitosti trampství přetavil jako formální postupy vypravování toho filmu. (...) Jednou ze základních premis toho trampingu je, že je to hra. Vy prostě vystupujete pod nějakou přezdívkou, máte na sobě v podstatě kostým, i když se s ním po čase identifikujete víc než třeba s tím, jaká je vaše skutečná společenská úloha nebo role. Tak přeci jenom je tam nějaká hravá přístup. Čili já jsem ten film chtěl udělat jako hru do jistý míry. Tak to je třeba to, co vás znejišťuje, že nevíte přesně, jestli ten film je hraný nebo dokumentární... já bych řekl, že je hravý.“ (Foukal, 2015b).*

Dále na otázku, jestli se Barbora Adler skutečně přijela podívat na to, jak vypadá „česká Amerika“ odpověděl: *„Skutečně tady byla v roli, kdy ji přestal zajímat turismus a běžný stezky, který jako pro čechokanad'anku se zdá být jako taková pouťová atrakce, chtěla je opustit začala se zajímat o něco jinýho (...). Já jsem ji paradoxně potkal, když jsem byl na obhlídkách v muzeu trampingu v Jílovém u Prahy. Tam se zrodila ta idea, že bychom mohli vytvořit takový koncept filmu.“ (Foukal, 2015b).*

6.4 Ohlasy

Film byl nicméně přijat rozporuplně a setkal se také s vlnou kritiky. Jedním z příkladů může být příspěvek samotného trampa Davida „Draka“ Antoše, který se ve filmu vyskytuje. Ten 1. 2. 2018 napsal komentář k příspěvku *Český film AMERIKA – cesta za trampskou svobodou* zveřejněný na portále *Trampsky-magazin.cz*, kde krátce vysvětluje, jak se k filmu dostal:

*„Já jsem se do filmu dostal jako „slepý k houslím“. Honza s Barbarou přišli do hospody „U Hulanů“ (u nádraží v Srbsku). Barbora mne na první pohled okouzila svým zjevem a oblečením ála Wild West. Začal jsem s ní kecat o trampingu a jeho historii, samozřejmě anglicky. Honza mne pak požádal, zda bych mu to neřekl na kameru a já souhlasil a podepsal jim papír. Nakonec tam dali, co tam dali a co se jim tam hodilo, škoda! Historie trampingu by byla poučnější než stupidní otázka, zda jsem tramp. Stejně nerelevantní je i hodnocení v recenzi, zda je někdo tramp či ne. Mrzí mne, že mým podpisem se zlegalizovalo celé natáčení v hospodě, což plno lidí naštvalo. Trochu jsem to nedomyslel. Jinak za těch pár vět jsem vysloveně odmítl honorář, který by byl ve formě alkoholu. *Film se mi líbí, ale místo je pro mne dost naivní a úsměvný. Prostě hledání svobody a romantiky od dvojice, která má o Trampingu jen teoretické vědomosti“*

Film se setkal z kritikou také z řad kritiků, Jan Vagra o něm napsal, že:

„V podstatě by se z toho dal udělat docela hezký dokument, v němž by celá řada pamětníků mohla za doprovodu všech možných dobových materiálů vyprávět různé trampské historky a mluvit o tom, proč vlastně na ty čundry jezdili a co je k tomu táhlo. To ale není případ Ameriky, protože dobových záznamů jsou v ní celkem sotva dvě minuty, scény s pamětníky zabírají asi pět minut a většina filmu pozůstává z toho, že Jan a Barbora jdou lesem a neustále dokolečka opakují, jak ti trampové chtěli být jako kovbojové, přičemž celý film trvá ani ne hodinu a čtvrt. Povídají si přitom často o ničem a pronášejí strašlivě banality, občas jenom zpívají písničky, občas mlčí, a jen tu a tam potkají někoho více či méně zajímavého. Pokud byste tedy chtěli nahlédnout do hloubi trampovy duše, tak se budete muset poohlédnout někde jinde.“ (Vagra, 2015).

Tady s ním nicméně musím zásadně nesouhlasit. Především s tvrzením, že pokud bychom chtěli nahlédnout do hloubi trampovy duše, tak se máme poohlédnout jinde... Naopak! K trampství neodmyslitelně patří momenty, kdy jenom tak s kamarády sedíte v tichu a čekáte na vlak nebo krátíte čas plkáním o ničem. Kdo na vandru kdy byl, tak tento pocit zná, nemít tu potřebu nic řešit a jen se tak „flákat“.

Právě proto chápu tento film jako velmi cenný, protože se snaží zprostředkovat ideu trampství z jiného úhlu než jenom jako výpovědní materiál o tom „kdo, proč, kde, kdy, jak“.

Film se podle mého názoru nesetkal s úplným přijetím z řad trampů ani „obyčejného“ diváka... a je tomu tak kvůli „neobvyklé“ dokumentární formě. Lidé nepřijali kombinaci dokumentu a hrané tvorby a očekávali buď „čistokrevný dokument o trampství“ – jakožto

subkultury anebo „fikční film s kulisami trampů“. Film *Amerika* nenabízí ani jedno... nabízí zamyšlení se nad svobodou a současnou společností, což je dle mého názoru velmi cenné.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce představuje komplexní analýzu fenoménu trampingu v kontextu porevolučního českého filmu.

Cílem této práce bylo prozkoumat, jak se tramping jako kulturní a společenský fenomén odrazil ve filmovém umění po sametové revoluci. První část práce se věnovala historickému a společenskému kontextu v Československu. Zároveň jsem zde charakterizoval tramping jako subkulturu a popsal jeho znaky. Na závěr jsem se v první části věnoval dokumentárním modům, které jsem následně využil při analýze filmu *Amerika*.

V druhé části práce jsem vytvořil seznam porevolučních filmů, ve kterých se nějakým způsobem reflektuje tramping. Narazil jsem na situaci, že se téměř bez výjimky jedná o dokumenty, které jsou observační či výkladové a zabývají se trampingem čistě z etnografického hlediska.

Dále jsem se v praktické části práce věnoval analýze filmu *Amerika*. Tento film byl zvolený pro jeho jedinečný pohled na tramskou kulturu a odlišnost od ostatních dokumentů porevoluční doby. Na základě analýzy tohoto filmu jsem dospěl k tomu, že tento film poskytuje cenný vhled do fenoménu trampingu z hlediska jeho formálních aspektů.

Tato bakalářská práce odhalila, že se za trampingem skrývá více, než jen „romantizovaný únik do přírody“. Nese s sebou kulturní hodnoty, které jsou zakotveny v české historii a identitě. Tento fenomén se nicméně nereflektuje v porevoluční kinematografii jinak, než pouze „naučnými“ dokumenty. Pokud budu parafrázovat myšlenku z filmu *Amerika*, tak tramping po revoluci z filmu vymizel spolu se svobodou, kterou dostal.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANTONY, Michael – Tony, 2015. *Český film AMERIKA – cesta za trampskou svobodou?*. Online. In: <https://www.trampsky-magazin.cz>, 8. září. Dostupné z: <https://www.trampsky-magazin.cz/blog/cesky-film-amerika-cesta-za-trampskou-svobodou-492.html>
- ANTONY, Michael – Tony, 2022. *Tramping*. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-4492-3
- ČESKO – SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE. Amerika. Online, recenze. In: <https://www.csfd.cz>. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/51711-amerika/recenze/?sort=rating> [citováno 2024-02-19]
- FOUKAL, Jan (režisér), 2015a. *Amerika*. Film, DVD. HBO Europe, Evolution films.
- FOUKAL, Jan (účinkující), 2015b. Interview. In: Film ČT24. TV, ČT24. 10. října. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095526463-film-ct24/215411058190034/cast/428280/>. [citováno 2024-04-24]
- JANSOVÁ, Petra, 2015. *Trampy nezlikvidovali ani nacisté, ani komunisté. Ničí je až dnešní svoboda, říká režisér Ameriky*. Online. In: <https://www.aktualne.cz>. 25.10. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/rozhovor-jan-foukal-film-amerika-tramp/r~7181bfde798611e5a896002590604f2e/>. [citováno 2024-04-24]
- KAŠÁK, Vladimír, 2009. *Počátky trampingu na Kačáku*. Oddělení aktivit v přírodě. ISBN 978-80-9094094-1-5.
- KUČEROVÁ, Blanka, 2001. *Tramping – fenomén ryze Český*. Literární noviny, č. 21. Praha: Litmedia.
- MAZANCOVÁ, Veronika, 2016. *Tramping jako unikátní fenomém českého cestovního ruchu*. Bakalářská práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králove, Fakulta informatiky a managementu, Katedra rekreologie a cestovního ruchu. Dostupné z: <https://theses.cz/id/0mstqg/STAG64768.pdf>. [citováno 2024-03-15]
- NICHOLS, Bill, 2010. *Úvod do dokumentárního filmu*. Praha: Akademie múzických umění v Praze. ISBN 978-80-7331-181-0.
- POHUNEK, Jan, 2011. Konflikty českého trampingu. *Historická sociologie.*, roč. 3, č. 2, str. 95-106. ISSN 1804-0616. Dostupné z: https://historicalsociology.cuni.cz/HS-28-version1-095_106_sociologie_7_pohunek.pdf [citováno 2024-02-01]

SMEKAL, Jan, 2017. *Tramping ve vzpomínkách pamětníků*. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Ústav evropské etnologie. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/n29vs/Jan_Smejkal_bakalarska_prace_Tramping_ve_vzpominkach_naratoru.pdf. [citováno 2024-03-15]

ŠRÁMKOVÁ, Renata, 2015. *Český tramping – specifický životní styl 20. století*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ae754/STAG75754.pdf>. [citováno 2024-02-01]

VAGRA, Honza, 2015. *Amerika – recenze – 30 %*. Online, blogový příspěvek. In: www.filmspot.cz, 22.10. Dostupné z: <http://www.filmspot.cz/2015/10/recenze-filmu-amerika-cesky-dokument.html>. [citováno 2024-04-24]

518, Vladimír, 2013. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. Praha: Bigg Boss & Yinachi. ISBN 978-80-903973-8-5.